

УДК: 340.134

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.26>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Невара Л.М.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри міжнародного,

цивільного та комерційного права

Державного торговельно-економічного університету

ORCID: 0000-0003-1775-8806

e-mail: l.nevara@knute.edu.ua

Зверєва К.С.,

доктор філософії з міжнародного права,

старший викладач кафедри міжнародного,

цивільного та комерційного права

Державного торговельно-економічного університету

ORCID: 0000-0003-2539-7035

e-mail: zvereva.kateryna@gmail.com

Невара Л.М., Зверєва К.С. Правове регулювання цифрової трансформації національної фінансової системи в контексті євроінтеграційних процесів.

У статті досліджено правові засади цифрової трансформації національної фінансової системи України в умовах євроінтеграції. Наголошується, що сучасна фінансова система зазнає глибоких якісних змін під впливом цифрових технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект, fintech-рішення, цифрова ідентифікація та відкритий банкінг. Впровадження означених інновацій створює нові правові виклики, які потребують системного оновлення нормативно-правової бази та її адаптації до стандартів Європейського Союзу.

Авторами проаналізовано ключові національні акти, що становлять правовий фундамент цифровізації фінансового сектору, серед яких – Закон України «Про платіжні послуги», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», а також проекти стратегічного планування, зокрема Стратегія розвитку фінансового сектору до 2025 року. Особлива увага приділена європейським документам: Payment Services Directive 2, electronic IDentification, Authentication and trust Services, Markets in Crypto Assets, Digital Operational Resilience Act, що визначають вектор реформ у цифровому регулюванні.

У ході дослідження встановлено, що попри наявність первинної законодавчої бази, цифрове фінансове регулювання в Україні залишається фрагментарним. Досі проблемним є питання правового статусу віртуальних активів, токенизації, захисту персональних даних та кібербезпеки. Відзначено недостатній рівень міжвідомчої координації та нестачу цифрових компетентностей серед регуляторів.

Запропоновано низку практичних рішень, спрямованих на вдосконалення правового регулювання: приведення національного законодавства у відповідність до General Data Protection Regulation, деталізація норм щодо віртуальних активів, запровадження регуляторних пісочниць, активізація співпраці з європейськими фінансовими інституціями та впровадження освітніх програм у сфері цифрової економіки. Отримані результати можуть бути використані для формування правових засад цифрової інтеграції України в європейський фінансовий простір.

Ключові слова: цифрова конкуренція, кібербезпека, фінансові послуги, цифрова економіка, право ЄС, захист персональних даних, євроінтеграція, гармонізація і адаптація законодавства

Nevara L.M., Zvierieva K.S. Legal regulation of the digital transformation of the national financial system in the context of european integration processes.

The article explores the legal foundations of the digital transformation of Ukraine's national financial system in the context of European integration. It emphasizes that the modern financial system is undergoing profound qualitative changes under the influence of digital technologies such as blockchain, artificial intelligence, fintech solutions, digital identification, and open banking. The implementation of such innovations creates new legal challenges that require a systematic update of the regulatory framework and its adaptation to the standards of the European Union.

The author analyzes key national acts that constitute the legal basis for the digitalization of the financial sector, including the Law of Ukraine «On Payment Services,» «On Electronic Identification and Electronic Trust Services,» as well as strategic planning documents such as the Financial Sector Development Strategy until 2025. Special attention is paid to European documents: Payment Services Directive 2 (PSD2), electronic IDentification, Authentication and trust Services (eIDAS), Markets in Crypto Assets (MiCA), and the Digital Operational Resilience Act (DORA), which determine the direction of reforms in digital regulation.

The study finds that despite the existence of an initial legislative framework, digital financial regulation in Ukraine remains fragmented. Problematic areas include the legal status of virtual assets, tokenization, personal data protection, and cybersecurity. Insufficient interagency coordination and a lack of digital competencies among regulators are also noted.

The article proposes a set of practical solutions aimed at improving legal regulation: aligning national legislation with the General Data Protection Regulation (GDPR), clarifying provisions on virtual assets, introducing regulatory sandboxes, enhancing cooperation with European financial institutions, and implementing educational programs in the field of the digital economy. The findings may be used to shape the legal framework for Ukraine's digital integration into the European financial space.

Key words: digital competition, cybersecurity, financial services, digital economy, EU law, personal data protection, European integration, harmonization and adaptation of legislation.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується стрімким поширенням цифрових технологій, які активно трансформують фінансову систему, змінюючи як її інструменти, так і механізми регулювання. Цифрова трансформація охоплює різні аспекти – від електронних платіжних систем і цифрової ідентифікації до використання блокчейн-технологій, штучного інтелекту та фінансових технологій. Такий динамічний розвиток потребує відповідного правового забезпечення, яке б гарантувало ефективність та безпеку функціонування цифрових фінансових послуг.

В умовах євроінтеграції Україна стикається з необхідністю адаптації національного законодавства до правової системи Європейського Союзу, зокрема у сфері фінансового регулювання. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає поетапну гармонізацію українського законодавства з європейським, включаючи цифрову складову фінансової політики, що створює нові виклики і водночас відкриває можливості для вдосконалення національної фінансової системи через впровадження європейських стандартів.

Метою цієї статті є дослідження правового регулювання цифрової трансформації національної фінансової системи України в контексті євроінтеграційних процесів, аналіз відповідного нормативного забезпечення, а також окреслення основних проблем і перспектив гармонізації з європейськими підходами.

У процесі дослідження використано такі **методи**, як формально-юридичний, порівняльно-правовий, системний та аналітичний, що дозволили комплексно розглянути проблематику цифрового правового регулювання в межах фінансової сфери.

Стан опрацювання проблематики. Серед сучасних публікацій, що безпосередньо стосуються досліджуваної нами проблеми правового регулювання цифрової трансформації фінансової системи, варто виокремити, на нашу думку, праці Л.М. Попової та К.Ю. Гордієнка [4], Л.В. Товкун [7], І.С. Пирого, І.О. Щербатюк та М.І. Пирого [9], В.Р. Луценка та Т.О. Пікулі [3], Є.Ю. Бабича та В.О. Ліптуги [1], в яких, зокрема, вміщено фактичний та аналітичний матеріал щодо нормативно-правового забезпечення цифровізації банківського сектору, впровадження фінансових технологій і обігу віртуальних активів.

Виклад основного матеріалу. Цифрова трансформація фінансової системи – це процес глибоких якісних змін у структурі, механізмах функціонування та регулювання фінансового сектору під впливом цифрових технологій. Вона включає в себе перехід до використання цифрових фі-

нансових послуг, впровадження фінансових технологій, розвиток електронних платіжних систем, цифрової ідентифікації, «відкритого банкінгу» та цифрових активів.

З правової точки зору, цифрова трансформація потребує перегляду традиційних підходів до регулювання фінансових відносин. Вона супроводжується необхідністю формування нових юридичних категорій, удосконалення нормативно-правової бази та забезпечення балансу між інноваціями і захистом прав учасників фінансового ринку.

Одним із ключових аспектів цифрової трансформації є впровадження концепції відкритого банкінгу (open banking), що базується на ідеї відкритого доступу третіх сторін до банківських даних клієнтів за їхньою згодою. Це дозволяє фінансовим технологіям (fintech) створювати інноваційні сервіси, покращуючи конкуренцію та зручність для споживачів. Водночас така відкритість породжує нові виклики для правового регулювання, зокрема у сфері забезпечення конфіденційності, кіберзахисту та надійності API-сервісів. В умовах євроінтеграції Україна повинна не лише гармонізувати відповідне законодавство, а й запровадити ефективні механізми нагляду за новими учасниками ринку, зокрема фінтех-компаніями.

Цей процес також вимагає адаптації законодавства до нових бар'єрів, пов'язаних з обігом віртуальних активів, захистом персональних даних та кібербезпекою. Від ефективності правового регулювання цифрової трансформації залежить не лише технологічна модернізація, але й стійкість фінансової системи в умовах глобальної цифрової конкуренції.

Науковці підкреслюють, що цифровізація фінансового сектору повинна здійснюватися за умов правової визначеності, передбачуваності та відповідності міжнародним стандартам [2].

На рівні законодавства України та ЄС ключовими актами, що формують правові засади цифрової трансформації фінансової системи представленні в Таблиці 1.

Таблиця 1

Правові акти цифрової трансформації фінансової системи

Назва документу	Сфера правового регулювання	Цільове призначення
Закон України «Про платіжні послуги» № 1591-IX від 30.06.2021 р.	Регулює надання платіжних послуг, забезпечує розвиток open banking	Забезпечення правових передумов для інтеграції України до європейського фінансового простору та гармонізації із законодавством ЄС.
Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» № 2155-VIII від 05.10.2017 р.	Регулює надання електронних довірчих послуг	Надання юридичної сили електронним документам, підписам і печаткам з метою забезпечення їх правового застосування у публічно-правових та приватно-правових відносинах.
PSD2 (Directive 2015/2366/EU)	Регулює платіжні послуги в ЄС	Уніфікація правил і стандартів у сфері платіжних послуг з метою забезпечення стабільності, прозорості та безпеки фінансових транзакцій.
eIDAS Regulation (Regulation (EU) No 910/2014)	Регулює електронну ідентифікацію та довірчі послуги	Створення правових умов для впровадження безпечного електронного документообігу в межах публічного управління та приватного сектора.
MiCA Regulation (2023)	Регулює ринок криптоактивів у ЄС	Забезпечення правового регулювання ринку криптоактивів задля підвищення прозорості його функціонування та належного захисту прав інвесторів.
DORA (Digital Operational Resilience Act)	Регулює цифрову стійкість фінансових установ	Удосконалення нормативної бази для забезпечення цифрової операційної стійкості фінансових установ в умовах кіберзагроз та кризових ситуацій.

Систематизовано авторами на основі [5-6, 11–14]

Цифровізація фінансової системи України ґрунтується на комплексі нормативно-правових актів, які регулюють різні аспекти впровадження та функціонування цифрових технологій у фінансовій сфері. Серед ключових законодавчих актів слід відзначити Закон України «Про платіжні послуги» № 1591-IX від 30 червня 2021 року, який набув чинності 1 серпня 2022 року [6].

Закон спрямований на гармонізацію національного законодавства з Директивою ЄС PSD2, запроваджуючи поняття відкритого банкінгу та регулюючи діяльність нових учасників платіжного ринку, зокрема фінтех-компаній. Він також встановлює «надавачі платіжних послуг зобов'язані отримати ліцензію Національного банку України на право надання платіжних послуг...», забезпечення безпеки платежів та захисту прав споживачів.

Важливим кроком у сфері електронних довірчих послуг стало прийняття Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» № 2155-VIII від 5 жовтня 2017 року [5], який імплементує положення Регламенту ЄС eIDAS, встановлюючи правові засади для використання електронних підписів, печаток та інших довірчих послуг, що сприяє розвитку електронно-документообігу та підвищенню довіри до електронних транзакцій.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає поетапну гармонізацію українського законодавства з *acquis communautaire*, включаючи положення, що стосуються цифрової економіки та фінансових послуг. Зокрема, Україна зобов'язалася адаптувати своє законодавство до вимог Директиви ЄС 2015/2366 (PSD2), яка регулює платіжні послуги та сприяє розвитку відкритого банкінгу.

Гармонізація законодавства України з правом ЄС охоплює також імплементацию положень Директиви ЄС 2015/849 (4-та AML Директива) та її оновлення – Директиви ЄС 2018/843 (5-та AML Директива), які спрямовані на запобігання використанню фінансової системи для відмивання коштів та фінансування тероризму.

Попри поступову цифровізацію фінансового сектору України, наявна нормативно-правова база залишається лише частково гармонізованою з правом Європейського Союзу. Однією з ключових проблем є фрагментарна імплементация європейських норм, зокрема Директиви ЄС PSD2, Регламенту eIDAS та Регламенту MiCA. Брак системного підходу до адаптації *acquis communautaire* ускладнює розвиток сучасних фінансових інструментів, знижує привабливість українського ринку для інвесторів і стримує інновації.

Ще одним викликом є правова невизначеність щодо статусу криптовалют, механізмів токенизації активів та застосування штучного інтелекту в банківській сфері. Хоча Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX було прийнято у 2022 році [8], його реалізація залишається частково заблокованою через відсутність повноцінної підзаконної бази та належного фінансового контролю. Ситуація ускладнюється відсутністю спеціального правового режиму для технологій штучного інтелекту, що використовуються у фінансовому скорингу, роботизованих радниках та управлінні ризиками. Приоритетний напрям цифровізації є розвиток ринку віртуальних активів, який стає дедалі більш вагомим компонентом фінансової екосистеми. Йдеться не лише про криптовалюту, але й про токенизовані активи, стейблкоїни та інші цифрові інструменти, що потребують спеціального правового статусу. У цьому контексті важливо забезпечити баланс між інноваційністю та надійністю – запровадити прозорі правила для емітентів і постачальників послуг з віртуальними активами, а також механізми протидії відмиванню коштів. Враховуючи зобов'язання перед ЄС, Україна має адаптувати національне регулювання до положень Регламенту MiCA та інших актів ЄС, що регулюють цифрові фінансові інструменти.

У сфері захисту персональних даних і кібербезпеки також спостерігається низка прогалин. Закон України «Про захист персональних даних» не відповідає сучасним стандартам GDPR [10], зокрема у частині прав суб'єктів даних, зобов'язань операторів та обмежень на трансграничну передачу даних.

Інституційні бар'єри також гальмують розвиток цифрового регулювання. Відсутність міжвідомчої координації між органами, що відповідають за регулювання фінансового ринку, кібербезпеку, захист даних та інновації, створює розриви в політиці й суперечності у правозастосовній практиці.

З метою усунення зазначених проблем доцільно вжити низку законодавчих та інституційних заходів. Насамперед потребує оновлення Закон України «Про захист персональних даних» із приведенням його у відповідність до положень Регламенту (ЄС) 2016/679 (GDPR), а також впровадження законодавчого регулювання використання штучного інтелекту у фінансовій сфері на основі проекту AI Act, який розглядається в ЄС.

Необхідною є також подальша адаптація норм PSD2 та повноцінне впровадження положень Регламенту MiCA в українське законодавство. Зокрема, слід деталізувати процедури ліцензування постачальників послуг, пов'язаних з віртуальними активами, встановити чіткі вимоги до внутрішнього контролю, комплаєнсу та прозорості таких суб'єктів.

Посилення співпраці з європейськими регуляторами, такими як Європейське банківське управління та Європейська служба з питань цінних паперів і ринків, є ще одним пріоритетом. Така співпраця дозволить Україні брати участь у процесах спільної розробки норм та стандартів, враховувати європейську правозастосовну практику, а також пришвидшити інтеграцію у спільний цифровий ринок.

Нарешті, ключовим елементом у досягненні ефективного цифрового правового регулювання є інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації кадрів. Необхідно розробити спеціалізовані освітні програми для держслужбовців, регуляторів, суддів, а також працівників фінансових установ з питань цифрової економіки, регулювання fintech, штучного інтелекту та кібербезпеки.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що цифрова трансформація фінансової системи України є комплексним і багатоаспектним процесом, який вимагає як технологічної модернізації, так і відповідного оновлення правового регулювання. У сучасних умовах важливо не лише впроваджувати новітні фінансові технології, але й створювати стабільне нормативно-правове середовище для їхнього безпечного та ефективного функціонування.

Проаналізовані законодавчі акти свідчать про наявність первинної бази для цифровізації фінансового сектору, однак її гармонізація з правом ЄС досі залишається частковою. Застосування міжнародних стандартів (зокрема PSD2, eIDAS, MiCA, DORA) має системний, але нерівномірний характер, що знижує ефективність правового регулювання у сфері цифрових платіжних послуг, електронної ідентифікації та криптоактивів.

Серед структурних викликів цифрової трансформації варто відзначити відсутність належної міжвідомчої координації, нестачу спеціалізованих кадрів у регулюючих органах та слабкий зв'язок між розробкою нормативних актів і практикою їх застосування.

Вирішення виявлених проблем потребує не лише законодавчих змін, а й активної співпраці з європейськими фінансовими регуляторами. Доцільно налагодити постійний діалог із структурами ЄС щодо запозичення правових механізмів у сфері криптоактивів, штучного інтелекту, фінансової стійкості та захисту даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабич Є.Ю., Ліптуга В.О. Фінансово-правове регулювання обігу віртуальних валют. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Т. 3, № 86. С. 221–226. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.33> (дата звернення: 07.04.2025).
2. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення / К.В. Єфремова та ін.; ред. К.В. Єфремова. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 180 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19327/1/Tsyfrovizatsiya21.pdf> (дата звернення: 05.04.2025).
3. Луценко В.Р., Пікуля Т.О. Правове забезпечення цифрової трансформації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Т. 1, № 81. С. 61–67. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.1.9> (дата звернення: 07.04.2025).
4. Попова Л., Гордієнко К. Правове регулювання використання fintech та blockchain у банківському секторі України. *Вісник луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка.* 2023. Т. 103, № 3. С. 142–154. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.103.142-154> (дата звернення: 07.04.2025).
5. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII: станом на 18 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 07.04.2025).
6. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX: станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 07.04.2025).
7. Товкун Л. Правове регулювання фінансових технологій: аналіз національного та світового досвіду. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 6. С. 260–263. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/64> (дата звернення: 07.04.2025).

8. Чому в Україні так і не запрацював Закон України «Про віртуальні активи». *Rates – Manage Your Finances Smartly*. URL: <https://rates.fm/ua-uk/expert-opinion/chomu-v-ukrayini-tak-i-ne-zaprasuyuvav-zakon-ukrayini-pro-virtualni-aktivni/> (дата звернення: 07.04.2025).
9. Щербатюк І.О., Пирога І.С., Пирога М.І. Правове регулювання цифрової трансформації інституту місцевого самоврядування: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 1, № 85. С. 231–236. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.32> (дата звернення: 07.04.2025).
10. ССРА і GDPR та закон України «Про захист персональних даних». *theDC.studio – Веб-дизайн і розробка сайтів на WordPress*. URL: <https://thedc.studio/blog/ccpa-gdpr-law-of-ukraine/> (дата звернення: 07.04.2025).
11. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market : Directive (EU) of 25.11.2015 no. 2015/2366. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015L2366> (date of access: 04.04.2025).
12. Regulation (EU) 2022/2554 the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on digital operational resilience for the financial sector and amending Regulations (EC) No 1060/2009 : REGULATION (EU) of 14.12.2022 no. 2022/2554. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R2554> (date of access: 04.04.2025).
13. Regulation (EU) 2023/1114 the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto assets: REGULATION (EU) of 31.05.2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R1114> (date of access: 05.04.2025).
14. Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC : REGULATION (EU) of 23.07.2014 no. 910/2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0910> (date of access: 04.04.2025).